

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**ЩОДО ВИКОНАННЯ СРС ТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З
ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»**

Для студентів 4 року денної форми навчання
всіх спеціальностей

ОДЕСА – 2019

Методичні вказівки щодо виконання СРС та підготовки до практичних занять з дисципліни «Українська мова як іноземна» для студентів 4 року денної форми навчання, всіх спеціальностей.

Укладач: Глушкова Н.М. – Одеса, ОДЕКУ, 2019 – 39 с., мова укр.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**ЩОДО ВИКОНАННЯ СРС ТА ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З
ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ІНОЗЕМНА»**

Для студентів 4 року денної форми навчання
всіх спеціальностей

Затверджено на засіданні кафедри українознавства
та соціальних наук, протокол № ____
від «__» _____ 2019 р.
Зав. кафедри _____ Бубнов І.В.

Затверджено на засіданні метод. комісії факультету
КН, управління та адміністрування, протокол № ____
Голова _____ Коваленко Л.Б.

Узгоджено
Декан по роботі з іноземними студентами
_____ Владимірова О.Г.

ОДЕСА – 2019

З М І С Т

1. Загальна частина	4
1.1. Мета і завдання курсу	4
1.2. Вимоги до знань та вмінь	5
1.3. Перелік навчальної літератури (основної)	6
2. ЗМ - П 1	6
2.1. Практичне заняття № 1	6
2.2. Практичне заняття № 2	9
2.3. Практичне заняття № 3	11
2.4. Практичне заняття № 4	12
2.5. Практичне заняття № 5	15
3. ЗМ – П 2	18
3.1. Практичне заняття № 6	18
3.2. Практичне заняття № 7	21
3.3. Практичне заняття № 8	29
3.4. Практичне заняття № 9	31
3.5. Практичне заняття № 10	33
4. Організація самостійної роботи студентів	35
4.1. Організація поточного, семестрового та підсумкового контролю	36
4.2. Особливості поточного, семестрового та підсумкового контролю рівня знань студентів денної форми навчання	37
4.3. Шкала відповідності оцінок за національною системою та Системою ЄКТАС	38
5. Додаткова література	39

1. Загальна частина

Пропоновані Методичні вказівки призначені для іноземних студентів 4 курсу, які вже оволоділи базовою практичною граматикою української мови і лексичним мінімумом. На завершальному етапі вивчення дисципліни передбачається вдосконалення рівня практичного володіння українською мовою в соціально-культурній, суспільно-політичній, науково-професійній та офіційно-діловій сфері.

Методичні вказівки базуються на принципах активної комунікативності, практичної спрямованості, країнознавчої інформативності. Робота з Методичними вказівками орієнтована на вдосконалення як усної так і письмової форми мовлення в усіх сферах спілкування, але особлива увага приділяється подальшому розвитку вмінь і навичок в науково-професійній сфері.

У відповідності із програмою Методичні вказівки складаються з двох практичних модулів, кожний модуль охоплює 5 практичних занять, зорієнтованих на тематику і програмні вимоги курсу.

1.1. Мета та завдання курсу «Українська мова як іноземна»

Навчальна дисципліна «Українська мова як іноземна» впроваджена у вищих навчальних закладах відповідно до Закону України «Про вищу освіту» та з метою підвищення якості підготовки фахівців для зарубіжних країн.

Години для вивчення української мови виділяються за рахунок годин, які передбачені навчальними планами для вивчення українськими студентами дисциплін гуманітарного та соціально-економічного напрямку. Тому вагома роль у викладанні навчальної дисципліни «Українська мова» для студентів-іноземців належить вихованню поваги до української мови, української культури, що тісно пов'язано із відомостями про походження, історію, специфіку розвитку української мови.

Предметом курсу «Українська мова як іноземна» є мова як засіб спілкування і соціокультурний феномен.

Мета курсу – формування духовно багатой мовної особистості, яка вільно володіє всіма виражальними засобами української мови і відзначається свідомим ставленням до неї та високою мовною і мовленнєвою компетентністю.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Українська мова як іноземна» є:

- вивчення комунікативних потреб різних категорій іноземців відповідно до різних моделей мовного навчання та мовної ситуації, що склалася в Україні;
- засвоєння іноземцями мовних і мовленнєвих знань, формування вмінь і навичок комунікативно доцільно користуватися засобами мови в процесі спілкування;

- формування в іноземців умінь і навичок самостійної навчальної діяльності, вмінь навчатися вчитися, вдосконалювати когнітивно-операційний компонент мовленнєвої діяльності як засіб усебічного розвитку особистості;
- становлення гуманістичного світогляду, формування умінь міжкультурного спілкування, виховання толерантного ставлення до представників інших культур та релігійних переконань;
- виховання поваги до українського народу, української культури;
- формування вмінь критичного осмислення соціальних проблем, усвідомлення життєвих цінностей.

1.2. Вимоги до знань та вмінь

Враховуючи пізнавально-навчальну спрямованість Методичних вказівок на завершальному етапі вивчення української мови, вимоги до знань та вмінь, які мають бути сформовані у студентів-іноземців, охоплюють досить широке коло мовних компетенцій, а саме, студенти повинні

знати:

- основні мовні одиниці, поняття, факти, закономірності, що забезпечують обсяг знань про систему мови, оптимальний для формування мовленнєвих умінь і навичок іноземних студентів відповідно до завдань мовної підготовки;
- мовну картину світу, структуру та системні зв'язки мови, що є необхідною умовою оволодіння літературним мовленням відповідно до комунікативних потреб кожної категорії іноземців і сприяють формуванню вторинної мовної особистості;
- особливості культури України та мовленнєвої поведінки носіїв мови в різних комунікативних ситуаціях, що передбачає розвиток умінь і навичок використовувати ці знання у процесі спілкування.

вміти:

- орфографічно правильно оформлювати всі види письмових робіт, передбачених робочими програмами з відповідних наук (дисциплін);
- використовувати на практиці основні принципи орфографічної системи української мови (фонетичний, морфологічний, традиційний, семантичний) з метою подолання труднощів в оволодінні системою фонетико-орфографічних норм української мови;
- правильно вживати лексичні одиниці української літературної мови відповідно до мети та завдань спілкування у сфері професійної діяльності;
- правильно сполучати лексичні одиниці у відповідних конструкціях із дотриманням мовних норм;
- користуватися різними типами словників – енциклопедичними, тлумачними, перекладними – двомовними й одномовними, фразеологічними, словниками українського літературного слововживання тощо.

- створювати власні тексти (есе, анотації), складати і правильно оформлювати ділові папери (заява, автобіографія, резюме, доручення, довідка тощо) із використанням усталених сполук – штампів і кліше.
- реалізовувати граматичну компетенцію в різноманітних умовах українськомовного спілкування, що сприяє успішній професійній діяльності, забезпечує позитивний результат міжкультурної комунікації.

1.3. Перелік навчальної літератури (основної)

1. Чистякова А.Б. та ін. Українська мова для іноземців: Підручник для іноземних студентів вищих навчальних закладів / Чистякові А.Б., Селіверстова Л.І., Лагута Т.М. – Х.: Видавництво «ІНДУСТРІЯ», 2008. – 384 с.
2. Зайченко Н.Ф. Практичний курс української мови для іноземців: усне мовлення. / Зайченко Н.Ф., Воробйова С.А. – К.: Знання України, 2008. – 324 с.
3. Вовк П.С. та ін. Українська мова: на матеріалі економічних текстів: Навч. посіб. / П.С.Вовк, В.В.Радченко, Т.М.Крик. – К.: Вища шк., 2007. – 215 с.

Інформаційні ресурси:

www.library-odeku.16mb.com

2. ЗМ-П 1

2.1. Практичне заняття № 1

Реферат як вид наукового тексту

Завдання 1. Прочитайте повчання щодо підготовки і оформлення реферату.

Термін *реферат* використовується для назви:

1. Стислого усного або письмового викладу наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги;
2. Доповіді на будь-яку тему, написаної, зробленої на основі критичного огляду літературних та інших джерел.

Реферат готується за одним або кількома джерелами. У ньому автор подає чужі і власні думки. У рефераті потрібно не тільки викласти все найголовніше з обраної теми, а й дати власну оцінку і зробити висновки.

Етапи підготовки до написання реферату:

1. Читке визначення теми і основної думки.
2. Опрацювання літератури, укладання бібліографії.
3. Складання плану.

Вимоги до написання реферату:

1. Титульна сторінка (назва міністерства, назва навчального закладу, заголовок (тема реферату), прізвище, ім'я, по батькові автора і керівника роботи, місто, рік написання).
2. Реферат пишуть своїми словами. Цитати вводять у текст за необхідністю, при цьому слід обов'язково робити посилання на автора.
3. Оптимальний обсяг реферату – 10-12 друкованих сторінок.
4. Список використаної літератури обов'язково подають наприкінці реферату в алфавітному порядку чи у порядку посилання в тексті.

Завдання 2. Прочитайте та запишіть словосполучення, які використовуються при визначенні теми статті науково-професійної сфери:

Стаття має назву ...

Стаття присвячена темі (проблемі) ...

Стаття є узагальненням (описом, оглядом, аналізом) ...

У статті йдеться про ...

У статті дається оцінка (аналіз, опис, узагальнення) ...

У статті наведена точка зору автора на ...

Завдання 3. Прочитайте статтю. Значення незнайомих слів уточніть за словником.

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Система екологічного менеджменту в Україні визначається, формується і регламентується Законом України «Про охорону навколишньої природного середовища», що прийнятий ще в 1991 році. В даний час до нього вже зроблені виправлення, що передані уряду України. Ці виправлення враховують законодавчі закріплення екологічного аудиту.

Згідно з економічним словником, *екологічний менеджмент* – система управління навколишнім середовищем (система екологічного менеджменту – СЕМ) частина загальної системи управління, що включає організаційну структуру, діяльність із планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методики, процеси і ресурси для розробки, здійснення й аналізу екологічної політики.

На відміну від управління, екологічний менеджмент – це ринково орієнтований механізм, а не інструмент державного управління. Метою екологічного менеджменту є пошук забезпечення найбільш конкурентоздатних рішень у сфері керування природоохоронною діяльністю. Предметом екологічного менеджменту виступають природоохоронні та ресурсозберігаючі напрямлення діяльності підприємства, а також виготовлення продукції чи послуг. При цьому, метою екологічного менеджменту є мінімізація негативних впливів діяльності на навколишнє природне середовище.

У процесі проведення екологічного менеджменту необхідно, насамперед, глибоко проаналізувати техніко-економічну й фінансову ситуацію. Перше питання, на яке необхідно знайти відповідь, – це визначити (встановити) вид продукції, який вироблятиме підприємство для відновлення свого потенціалу та нормального функціонування. Цьому передуює аналіз усіх напрямів діяльності підприємства за критерієм конкурентоспроможності продукції (ціна, якість), ринкової частки, структури витрат і прибутковості.

Друге питання – забезпечення економічної безпеки підприємства. Цьому процесу передуює забезпечення платоспроможності (поточна безпека), забезпечення ефективності використання ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності (тактична безпека), можливість забезпечення виживання в нинішніх умовах нестабільної економіки (стратегічна безпека). Метою безпеки є не тільки захист здоров'я населення, але і захист навколишнього середовища, необхідно визначити показники які б кількісно оцінили стан і якість останньої. До таких кількісних характеристик можна віднести ступінь близькості стану екосистем до межі її стійкості, де буде загублена передбачуваність змін екосистем.

Одним з головних елементів екологічного менеджменту є екологічний аудит. Екологічна незалежна перевірка господарської діяльності підприємства з метою оцінки її відповідальності природоохоронному законодавству та розроблення рекомендацій щодо зниження фактичного або потенційного екологічного фінансового та інших збитків і витрат. До функцій екологічного аудиту належить контроль за формуванням екологічних витрат (втратах) за місцем їх виникнення з виявленням відхилень від нормативів, стандартів вимог і планових завдань, які регламентують природокористування, а також виявлення екстенсивних та інтенсивних факторів і резервів екологічної діяльності первинних підрозділів.

Таким чином, метою екологічного аудиту можна визначити вдосконалення виробничо-економічної діяльності підприємств з урахуванням та вдосконаленням економічної, фінансової, технологічної стратегії по підвищенню рівня екологічності підприємства. З метою забезпечення екологічної безпеки на підприємстві слід проводити екологічний контроль. Екологічний контроль – регулювання екологічних відносин рівнів управління природокористуванням на підприємстві.

Як перехід від адміністративного контролю до заходів економічного впливу та стимулювання екологічного підприємництва виступає екологічний маркетинг. Екологічний маркетинг забезпечує довгостроковий добробут суспільства із соціальних та екологічних позицій на основі підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, у тому числі захист природного навколишнього середовища в процесі виробництва та реалізації товарів і послуг.

В умовах ринкової форми господарювання система управління повинна забезпечувати нову екологічну політику. Цьому сприяє практика екологічного страхування. Екострахування – страхування відповідальності підприємств за

заподіяння збитків у зв'язку з аварією, технологічним збоєм або стихійним лихом, що призводять до забруднення довкілля.

Формування інтегрованої системи екологічного менеджменту на промислових підприємствах – це ефективний інструмент для комплексного вирішення завдання забезпечення якості продукції, охорони довкілля, професійної безпеки виробництва і відповідальності підприємства перед суспільством та сприяння інтегруванню України у світове співтовариство.

Завдання 4. Поділіть текст статті на частини. Дайте назву кожній частині. Поставте запитання до кожної частини і сформулюйте короткі відповіді.

Завдання 5. Складіть і запишіть стислий варіант статті, використовуючи словосполучення, наведені у **Завданні 2**.

2.2. Практичне заняття № 2

Завдання 1. Прочитайте текст. Значення незнайомих слів уточніть за словником.

Завдання 2. Випишіть з тексту числівники, зверніть увагу на їх узгодження з іменниками і правильну форму позначення кількості.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ: близько

більше } + родовий відмінок
менше

більше ніж } + називний відмінок
менше ніж

понад + знахідний відмінок

УКРАЇНА

Україна є однією з найбільших європейських держав. Її площа становить майже 604 тисячі квадратних кілометрів. Україна межує з багатьма європейськими країнами: на заході – з Польщею, Словаччиною, Угорщиною; на південному заході – з Молдовою та Румунією, на півночі – з Білоруссю та Росією; на сході – з Росією. На півдні кордон України з Туреччиною проходить Чорним морем.

Україна – унітарна держава. Переважна більшість населення – українці, але поряд з ними живуть росіяни, білоруси, поляки, євреї, угорці. Значна частина населення мешкає у містах, яких в Україні 475. Найбільшим містом України є Київ (столиця держави), Харків, Одеса, Дніпро, Львів та ін.

Україна багата лісам, степами й річками. На півдні є моря – велике Чорне та невелике Азовське. Вони мають важливе значення для економіки Української держави. Найважливіші порти – Одеса на Чорному та Маріуполь на Азовському морі.

Клімат України – м'який. Зими часто бувають не дуже холодними, а влітку немає великої спеки. Україна відома всьому світу багатими родючими землями. Через це сільське господарство завжди було основною галуззю її економіки. Українці збирають багаті врожаї хліба, овочів та фруктів. Українська земля має різні корисні копалини: вугілля, залізну руду, нафту, марганець та ін. Це сприяє розвитку промисловості держави. Україна те тільки сільськогосподарська, а й розвинута індустріальна держава. В Україні є підприємства машинобудівної, хімічної, легкої та харчової промисловості. Українські заводи випускають автомобілі й літаки, автобуси і тепловози, телевізори й холодильники, пароплави й комп'ютери.

В Україні працюють над різноманітними науковими проблемами тисячі вчених та науковців. Їхніми дослідженнями керує Академія наук України. В Україні більше 200 (двохсот) вищих навчальних закладів, де навчаються десятки тисяч студентів.

Столиця України – місто Київ. Давньоруський літопис розповідає, що Київ заснували три брати Кий, Щек, Хорив та їхня сестра Либідь. Вони збудували невелике містина високому правому березі Дніпра і назвали його на честь старшого брата. І зараз є у Києві гора Щекавиця і вулиця Щекавицька – на честь Щека, гора Хоривиця і вулиця Хорива – на честь Хорива. А маленька київська річка називається Либідь – на честь сестри Либеді.

У IX столітті утворилися держава – Київська Русь, столицею якої став Київ. Це сприяло подальшому розвитку міста, зростанню його могутності і авторитету в Європі. X-XI сторіччя – це час розвитку Русі та її столиці. За часів правління київського князя Володимира було прийнято Християнство і збудовані великі нові палаци, гарні церкви. Це було «місто Володимира». А князь Ярослав Мудрий спорудив Софійський собор, Золоті ворота, Печерську лавру. Це було «місто Ярослава». В XI столітті неподалік від Софійського собору побудували чудовий Михайлівський Золотоверхий собор. Адже саме архангел Михаїл вважається покровителем Києва.

Там, де колись було «місто Володимира», починається Андріївський узвіз. Це одне з найзаповітніших місць Києва. Щороку наприкінці травня кияни і гості міста збираються на Андріївському узвозі, який за останній час дуже змінився. Тут відновили давні пам'ятки архітектури, відкрили мистецькі галереї, художні виставки. У цей день тут можна зустріти молодих і відомих художників, які демонструють свої картини, гончарні іроби, вишиванки та інші українські сувеніри. З 1982 року почали святкувати День Києва.

Завдання 3. Складіть називний план тексту.

Завдання 4. Перекажіть зміст тексту за планом.

Завдання 5. Користуючись складеним планом, розкажіть про свою країну, її історію та сучасність.

2.3. Практичне заняття № 3

Завдання 1. Прочитайте та запишіть словосполучення, які використовуються при визначенні проблеми статті суспільно-політичної сфери:

Автор торкається наступних проблем (висвітлює наступні проблеми) ...

Автор зупиняється на наступних питаннях (фактах) ...

Автор спирається (посилається, аргументує, пояснює) ...

У статті наведена точка зору на ...

Сутність проблеми полягає в ...

Завдання 3. Прочитайте статтю. Значення незнайомих слів уточніть за словником.

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОЛОГІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

Сучасний світ все більше змінюється під впливом різних соціальних, економічних, екологічних та інших факторів. Одним із таких факторів є інтегральне збільшення інформаційних потоків різної природи та інтенсивності, що впливають на всі компоненти навколишнього середовища, та суттєво змінюють усі ланки існування та життєдіяльності сучасного суспільства.

Інформація за своєю природою має універсальний характер і всеохоплюючу спроможність, отже і наслідки її проникнення в усі сфери діяльності будуть носити комплексний характер. Це свідчить про необхідність регулювання та нормування інформаційних впливів, а також розробки заходів щодо контролю якісних та кількісних характеристик інформаційних потоків. Однією за галузей сучасного знання, тобто науковою дисципліною, спроможною вирішити ці завдання, є *інформаційна екологія*. *Інформаційна екологія* – наука, що вивчає закономірності впливу інформації на формування та функціонування людини, людських спільнот і людства в цілому, на здоров'я як показник психічного, фізичного і соціального благополуччя, а також розробляє заходи по оздоровленню навколишнього інформаційного середовища.

Основними завданнями інформаційної екології є: системний аналіз інформаційної взаємодії між усіма компонентами буття з метою формування моделі «інформаційно-екологічної системи»; розробка механізмів регулювання інформаційної взаємодії в соціумі; дослідження інформації як інструменту масового впливу; розробка рекомендацій по адекватній інформаційній підтримці освіти в контексті її модернізації; уточнення ролі інформаційних факторів в процесі соціалізації особистості; вдосконалення термінологічного апарату інформаційної екології та ін.

Отже, можна сміливо стверджувати, що інформаційна екологія покликана вирішувати глобальні проблеми сьогодення, викликані, в першу чергу, збільшенням інформаційного навантаження не тільки на суспільство, але й на оточуючий світ, що, в свою чергу, негативно впливає на стан навколишнього середовища та здоров'я людини.

Завдання 4. Поділіть текст статті на частини. Поставте запитання до кожної частини і сформулюйте короткі відповіді.

Завдання 5. Складіть і запишіть стислий варіант статті, використовуючи словосполучення, наведені у **Завданні 2**.

2.4. Практичне заняття № 4

Завдання 1. Прочитайте та запишіть словосполучення, які використовуються при визначенні структури статті, її композиції, складових частин, ілюстративного матеріалу:

Стаття поділяється на ...

Стаття складається з ...

Стаття починається з ...

Стаття закінчується (чим) ...

Автор робить висновок ...

Автор наводить приклад (цитату, факти, відомості) ...

Автор посилається на ...

Автор ілюструє свою думку (судження, ствердження) ...

У статті наводиться (дається) ...

Автор робить висновок (стверджує) ...

Завдання 2. Прочитайте текст **1. Ринок**. Випишіть і запам'ятайте наукові визначення. Визначте основні функції ринку.

Завдання 3. Визначте структуру статті: а) вступна частина; б) основна частина; в) висновок.

1. РИНОК

Ринок – це економічний простір, де відбувається рух товарів. Ринок – це також економічна категорія товарного виробництва. **Гроші** – необхідний інструмент функціонування ринкової економіки: засіб обігу, міра вартості, засіб нагромадження.

У політичній економії поняття ринку має ширший сенс, ніж те, що вкладається в це поняття у буденному житті. У буденному уявленні ринок виступає як місце зустрічі покупців і продавців. Але ринок – не просто фізичний простір, а властива товарному виробництву інфраструктурна система, обслуговуюча виробничо-споживчу діяльність суспільства. Ринок – це економічний простір, який починається зі складів товаровиробників і

закінчується роздрібними торговими підприємствами. Ринок не існує без товарного виробництва, як і товарне виробництво не існує без ринку. Всі продукти товарного виробництва надходять на ринок, але так само і всі фактори товарного виробництва надходять з ринку. Тому ринок – не тільки передумова, але і наслідок товарного виробництва. Ринок утворює вся сукупність актів купівлі-продажу товарів і супроводжуючі їх торгово-мінові відносини, які є рухом відносин власності на створювану продукцію у формах загального відчуження цієї продукції і загального вторинного привласнення (первинне привласнення – на виробництві).

Основними категоріями ринку є попит і пропозиція товарів, конкуренція серед продавців і покупців, що формує товарні ціни, а також гроші (як міра вартості і засіб обігу). Призначення товарного ринку – здійснювати безперервні й ефективні економічні зв'язки між виробництвом і споживанням і забезпечення тим самим безперервного відтворювального процесу і гармонійної взаємодії виробництва і споживання. Ця функція називається комплексною, вона містить в собі підфункції: контрольну, регулюючу і стимулюючу.

Контрольна функція полягає в тому, що ринок постійно виявляє відповідність виробництва товарів потребам у них і також суспільно-припустимі рівні цін і витрат на виробництво товарів. Функціонування ринку виключає виробництво непотрібної продукції, а також надмірно високі витрати її виробництва.

Регулююча функція ринку полягає в тому, що в результаті дії закону попиту, закону пропозиції і конкуренції ринок обумовлює перетікання капіталу, робочої сили між різними галузями економіки.

Стимулююча функція ринку полягає в тому, що ринок стимулює науково-технічний прогрес у суспільстві і його впровадження у виробництво. Економічно високими результатами у виробничо-господарській діяльності ринок заохочує ініціативних і заповзятливих товаровиробників, усуваючи безініціативних через розорення і банкрутство.

Основне призначення ринків полягає в тому, щоб сприяти обміну між торгуючими сторонами і давати їм можливість у повному розумінні цього слова торгуватися між собою.

Завдання 4. Прочитайте текст 2. Попит, пропозиція, ринкова ціна. Поділіть текст на складові частини. Поставте запитання до кожної частини і сформулюйте короткі відповіді.

Завдання 5. Дайте визначення понять «попит», «пропозиція». Поясніть механізм формування ринкової ціни.

2. ПОПИТ, ПРОПОЗИЦІЯ, РИНКОВА ЦІНА

Попит і пропозиція є головними чинниками, ринку, що формують ціну. Під попитом розуміється об'єм певного товару або послуг, який був би куплений за певну ціну в якийсь конкретний момент часу. Отже, щоб говорити

про попит на певний товар, ми обов'язково повинні мати на увазі яку-небудь конкретну ціну і певний відрізок часу. Попит породжується потребами і бажаннями споживача – для того, щоб ми щось купили, ми повинні в цьому мати потребу і, окрім цього, ми ще повинні мати бажання це купити. Наші бажання, на відміну від наших можливостей, практично безмежні. Тому економісти і підприємці не можуть орієнтуватися в своїй діяльності на потреби або бажання людей, не враховуючи при цьому купівельної спроможності тих, для кого призначається конкретний товар. Орієнтуватися потрібно на забезпечене купівельними засобами бажання купити конкретний товар за певну ціну в конкретний момент часу, тобто саме на попит. Попит окремого покупця означає гіпотетичні об'єми певного товару, які даний покупець готовий придбати при різних рівнях ціни. Різні покупці мають різний попит. Крім того, попит на більшість товарів у міру підвищення їх ціни (за інших рівних умов) спадає, а при пониженні цін – підвищується.

Як вже зазначалось, об'єм попиту на товар залежить від його ціни, і, як правило, підвищення ціни на товар призводить до зниження попиту на нього, і навпаки. Діє закон попиту. Коли говоримо про зміну попиту у зв'язку із зміною ціни товару, ми маємо на увазі, що інші чинники, які впливають на попит, залишаються незмінними. На попит впливають також нецінові чинники, а саме:

- *дохід споживачів.* Зміна доходу призводить до зміни попиту на деякі товари. В міру зростання рівня життя товари, які вчора вважалися розкішшю, сьогодні стають звичайними. І навпаки, при зниженні доходу у споживачів зникає можливість придбання певних товарів, особливо предметів розкоші. В принципі, попит на звичайні товари достатньо стабільний, якщо в економіці не відбувається дуже істотних змін.

- *смаки споживачів.* Ніхто не стане сперечатися з тим, що смаки людей постійно змінюються, особливо в міру зміни моди. Мода, зокрема, відіграє велику роль у визначенні попиту на велику частину жіночого одягу, парфумерії тощо. Крім того, не секрет, що попит на светри, куртки, пальто підвищується до зими, тобто клімат і сезон теж впливають на смаки людей.

- *кількість покупців.* Тут відіграють роль демографічні зміни - до їх числа відносяться зміни у віковому і статевому складі суспільства, в чисельності населення. Більшою мірою демографічні зміни визначаються політичною стабільністю у країні. В умовах політичної стабільності в країні еміграція населення з неї невелика. Політична нестабільність приводить до масової еміграції. В цілому підвищення чисельності населення приводить до підвищення попиту на більшість товарів.

- *ціни інших товарів.* Під час розгляду зміни попиту на один товар у міру зміни цін на всі інші, разом узяті, потрібно виходити з того, до якого виду відноситься цей перший товар – до звичайних товарів, предметів розкоші тощо.

Окрім цього, має враховуватися частка цього товару в загальній структурі витрат сім'ї. Адже на скільки б не змінювалися ціни на всі інші товари, при незмінних цінах на сірники, навряд чи попит на них істотно зміниться. А якщо йдеться про телевізори або іншу електроапаратуру, то при різкому підвищенні цін на решту товарів, особливо на продукти, навіть при постійних цінах на перші, у споживачів не залишиться стільки вільних грошей, скільки вони раніше могли б витратити на електроапаратуру. Без харчових продуктів людина обійтися не може, тому попит на електроапаратуру знизиться.

Завдання 6. Складіть і запишіть стислий варіант першого тексту, доповнюючи його інформацією з другого тексту і використовуючи лексику та словосполучення, наведені у **Завданні 1**.

2.5. Практичне заняття № 5

Завдання 1. Прочитайте текст «Звичаї і традиції українського народу». Визначте в ньому вступну та заключну частини.

Завдання 2. Випишіть та запам'ятайте визначення понять «звичай», «традиція», «обряд», «оберег».

Завдання 3. Визначте в тексті основну та ілюстративну інформацію

ЗВИЧАЇ І ТРАДИЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Людину робить сильною віра батьків, традиція роду, пам'ять поколінь. І, щоб відродити національну спадщину, нам слід повернути собі втрачені духовні якості, джерела народного буття, розповідати дітям історію народу, знайомити з традиціями і звичаями, обрядами, котрі сягають у глибину століть. Саме вони є однією з найдавніших форм духовної культури народу.

Звичай – це правило поведінки людей, що склалося в процесі їхнього співжиття, увійшло в звичку, побут і свідомість певної групи чи всього суспільства. Звичай з'явився разом з виникненням людського суспільства внаслідок повторювання однакових вчинків, які згодом набули загального значення, стали нормою.

Традиція (від лат. – передавання) – це елементи соціальної і культурної спадщини, які передаються наступним поколінням і зберігаються протягом тривалого часу в суспільстві в цілому, чи в окремих його групах. Проявляється у вигляді усталених, стереотипних норм поведінки, звичаїв, обрядів, суспільних ідей, морально-етичних елементів тощо. Традиція — це, власне, те, що передається у спадок майбутнім поколінням.

Обряд – це соціальне явище, що являє собою комплекс символічних, визначених традицією умовних дій, спрямованих на оформлення (обряження) певних подій у житті людей, держави, приурочених окремим етапам трудової

діяльності, а також відзначення деяких пір року. Вони є складовою частиною традиційно-побутової культури народу й містять у собі елементи пісенного, хореографічного, драматичного, декоративно-ужиткового мистецтва. Обряди виникли ще в первісному суспільстві і характер їх зумовлювався трудовою діяльністю, побутовими суспільними умовами.

Національно-релігійні традиції будь-якого народу є важливим елементом національної культури. Кожна нація, кожен народ, навіть кожна соціальна група має свої звичаї, що виробилися протягом багатьох століть і освячені віками. Але звичаї – це не відокремлене явище в житті народу. Звичаї народу – це ті прикмети, по яких розпізнається народ не тільки в сучасному, а і в його історичному минулому. Звичаї – це ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенаціональних справах. В усіх народів світу існує повір'я, що той хто забув звичаї своїх батьків, карається людьми і Богом. Він блукає по світі, як блудний син, і ніде не може знайти собі притулку та пристановища, бо він загублений для свого народу.

Наш великий поет Тарас Шевченко, звертаючись до України, як до матері, що вічно страждає питає:

*Чи ти рано до схід-сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?*

Складний і тривалий шлях розвитку пройшли українські календарно-побутові звичаї та обряди. Таку назву вони отримали через зв'язок з календарними циклами (зимою, весною, літом, осінню), від яких безпосередньо залежав побут наших предків. Їх ще називають аграрними, тобто пов'язаними з певними видами господарських робіт (сівбою, плеканням посівів, збиранням врожаю). Найдавнішим у багатьох народів був місячний календар. І це цілком природно, адже рух Місяця дуже легко спостерігати навіть неозброєним оком. Люди зауважили, що повернення Місяця в небесному просторі в одну і ту ж точку відносно Сонця відбувається приблизно через 30 діб; це добре простежується за місячними фазами — різними формами видимої частини Місяця. Відлік часу за Сонцем послужив основою сонячних календарів. Певний час обидві ці системи співіснували.

Для більшості населення ближчим був календар, в основу якого покладено вегетаційний період, тобто період активного життя рослинного світу. У наших умовах вегетаційний рік триває від останніх весняних приморозків до перших осінніх. З ним була пов'язана трудова діяльність переважної більшості людей, оскільки знання початку чи кінця хліборобських робіт мало практичне значення.

На обидві системи обліку часу, що взаємодіяли і взаємодоповнювали одна одну, істотно вплинула християнізація наших предків-язичників. З прийняттям християнства на Русі складається новий календар, упроваджуються нові святкові дати. Частково вони співпадали зі старими язичницькими святами, частково витісняли їх. Так складався сучасний народний календар з християнськими датами і обрядами, доповненими прадавніми обрядовими

елементами. Таке поєднання називають двоєвір'ям, але у світоглядній системі це вищий ступінь людського розвитку. Ось чому ми сьогодні не уявляємо собі зими без Різдва Христового, перерядження, куті та узвару, весни — без Великодня і писанок, літа — без Зелених свят і клечання чи без купальських обрядів. Уособленням осені для нас залишаються святкування пам'яті Маккавеїв, Успіння Богородиці, Спаса, поєднані з обжинковими обрядами.

Кожна пора мала свою важливу дату — кульмінаційну точку, до якої були приурочені народні звичаї та обряди річного календарного кола. Основні їх фрагменти до певної міри збереглися у календарних циклах зими, весни, літа й осені.

В традиціях українського народу особливе ставлення до **оберегів** – наших захисних символів. Головна Берегиня в житті кожної людини – це наша мати, наша оселя. Обереги – наші давні і добрі символи. Їхнє генетичне коріння сягає глибини століть. Виряджаючи чоловіків та синів у нелегкі походи проти чужинських набігів, матері, дружини і кохані дарували їм на пам'ять ці непересічні амулети-рушники з оберегами, аби живими повертались до рідної домівки.

Коли завершувалась робота в полі, дівчата та жінки збиралися в когось вечорами і пряли нитки, полотно, шили і вишивали сорочки, рушники, хустинки та інші речі. Вони вважалися оберегами цілої родини. Працювали охоче, весело, з любов'ю.

З глибини віків дійшов до нас звичай прикрашати оселі оберегами з природних компонентів, що символізують здоров'я, добробут, любов, щастя (різноманітні вінички, черевички, оздоблені виробами з тіста, шкаралупою від горіха, маком, крупою та ін.). У народі існує повір'я, що часник, перець, вироби із солоного тіста відганяють від дому біду та нещастя. Біла лляна сорочка є символом єдності у родині. Безсмертник символізує довголіття, колоски жита, вівса – красу, мак – від навроку, горох, гречка, квасоля – гарний урожай, горіх – міцне здоров'я. Трав'яний віночок приносить удачу, мішок із зерном – щастя у домі.

Народні традиції, звичаї та обряди, об'єднуючи минуле й майбутнє народу, старші і молодші покоління, інтегрують людей у високо розвинену сучасну націю. У звичаях та обрядах люди зберігають свою історичну духовну культуру.

Завдання 4. Розкажіть, про які українські традиції і звичаї ви дізнались під час навчання в університеті. Які обряди вам довелося спостерігати (або брати в них участь)?

Завдання 5. Розкажіть про звичаї, традиції та обряди вашого народу, вашої країни, вашої родини.

3. ЗМ-П 2

3.1. Практичне заняття № 6

Завдання 1. Прочитайте текст. Випишіть і запам'ятайте значення виділених наукових термінів.

Завдання 2. Прочитайте і запишіть словосполучення, які використовуються для авторського викладення інформації:

- Автор аналізує (говорить, розкриває сутність, описує, формулює) ...
- Автор висуває гіпотезу, розкриває протиріччя, висловлює припущення ...
- Автор ставить питання (зупиняється, торкається, підкреслює) ...
- Автор приділяє увагу (доводить, стверджує, протиставляє) ...
- Автор вважає, тримається точки зору, порівнює, заперечує ...
- Автор наводить аргументи, згоден (спростовує, критикує) ...
- Автор ілюструє (наводить приклади, аргументує) ...
- Автор має на увазі, пояснює, бачить причину в тому, що ...

Завдання 3. Прочитайте текст вдруге. Зверніть увагу, що інформація в ньому подається в описовому вигляді.

РОЛЬ ТЕМПЕРАТУРИ В ЖИТТІ ГІДРОБІОНТІВ

Температура, світло, звук та інші коливальні явища впливають на водне населення або безпосередньо, або грають роль умовних сигналів. До першого випадку відноситься, наприклад, вплив температури на протікання багатьох біологічних процесів, значення світла для фотосинтезу і тому подібне. Сигнальне значення цих чинників можна спостерігати при пересуванні *гідробіонтів* з прибережної зони, коли її води охолоджуються до деякої граничної величини, у відкрите море. Спливання організмів до поверхні у напрямку до світла або переміщення у зворотному напрямку під час добових вертикальних міграцій, при настанні розмноження після підвищення або зниження температури до певного рівня.

Температура в природних водах коливається від $-7,75^{\circ}\text{C}$ в деяких сильно мінералізованих озерах до $96,3^{\circ}\text{C}$ в гарячих ключах. У Світовому океані діапазон температур не перевищує 38°C : від -2 до $+36^{\circ}\text{C}$. Тепловий режим окремих водойм визначається їх географічним положенням, глибиною, особливостями циркуляції водних мас і багатьма іншими факторами. Надходження тепла у водойму залежить, головним чином, від проникнення сонячної радіації і контакту з більш нагрітою атмосферою. Відому роль грає також тепло опадів, берегів і те, що утворюється при переході води з рідкого стану в твердий. Охолодження води відбувається в результаті випаровування, випромінювання, контакту з менш нагрітими шарами атмосфери і берегами, за рахунок надходження холодних опадів і поглинання тепла при таненні льоду.

В останні роки тепловий режим багатьох водойм зазнає суттєвих змін під впливом надходження в них підігрітих вод з охолоджуючих контурів теплових і атомних електростанцій. В результаті цього температура в водоймах-охолоджувачах підвищується на кілька градусів, і в помірних широтах вони взимку зазвичай не замерзають.

Надходження сонячної радіації в водойми, в основному визначає їх терміку і головним чином залежить від їх географічного положення – широти місцевості і характерних для неї станів атмосфери, що впливають на ступінь проникнення сонячного світла в воду, випаровування і випадання опадів. Як правило, з просуванням з низьких широт у високі водойми стають холоднішими і менш термостабільними (принаймні, в своєму поверхневому шарі). У високих широтах коливання температури води знову зменшується. В рамках однієї водойми помітні зміни температури простежуються із зануренням в глибину.

Влітку поверхневий шар води тепліший, ніж глибинний, взимку – навпаки. Перехід від більш нагрітих шарів до менш нагрітих часто відбувається не поступово, а стрибкоподібно, і між ними утворюється шар так званого температурного стрибка, або *термоклин*. Розшарування води на теплу і холодну називається *температурною стратифікацією*, а відмінності в температурі – *температурною дихотомією*. Розрізняють пряму стратифікацію, коли більш нагріті шари лежать ближче до поверхні, і зворотню, коли з просуванням вглиб температура підвищується. У разі інтенсивної вертикальної циркуляції водних мас температурні градієнти вирівнюються, і такий стан отримало назву *гомותרмія*.

Різниця в температурі верхніх і глибинних шарів може виражатися десятками градусів (наприклад, в тропічній зоні Світового океану) і не поступається тій, яка в поверхневих водах визначається зміною сезонів. На температурі глибинних вод зміна сезонів року практично не позначається. Поверхневі води відчувають вплив не тільки сезонних, але і добових змін інтенсивності сонячної радіації. Температура води в річках залежить від характеру її постачання, клімату району, де вона протікає, і різних гідрологічних особливостей. Великі річки, що течуть у широтному напрямку, несуть теплі води в високі широти і холодні – в низькі. Внаслідок інтенсивного перемішування води в річках, її температура в різних ділянках перетину потоку схожа. Сезонні коливання температури в річках полягають в амплітуду 0-30 ° С, 10-20 ° С досягають добові в джерелах гірських річок і всього 1-1,2 ° С – в рівнинних.

Температурний режим озер залежить від їх географічного положення та особливостей вертикальної циркуляції вод. Інтенсивність останньої в основному залежить від температурних контрастів в атмосфері, властивих даній кліматичній зоні. Велику роль в перемішуванні води грає вітрова діяльність, яка залежить від рельєфу місцевості. У більшості озер помірних широт влітку і взимку спостерігається різко виражена температурна дихотомія і відповідно пов'язана з щільністю стратифікації води. В результаті цього вертикальна циркуляція води порушується, і у водоймі настає період застою,

або стагнації. Навесні холодна поверхнева вода нагрівається до 4°C і, стаючи найбільш густою, починає занурюватися в глибину, а на її місце знизу піднімається менш густа вода. В результаті виникає циркуляція і в водоймі настає гомотермія, коли температура у всій масі води стає однаковою, рівною 4°C . З подальшим підвищенням температури поверхневі води, стаючи менш густими, не переміщуються вглиб і поступово прогріваються все більше, так що температурна дихотомія посилюється. Настає річна стагнація. Восени поверхневі води, охолоджуючись і стаючи більш густими, починають опускатися вглиб, і процес перемішування йде до тих пір, поки не настане нова, осіння гомотермія. Коли поверхневі води почнуть охолоджуватися нижче 4°C , вони, як менш щільні, більше не опускаються вглиб, осіння циркуляція закінчується, і в водоймі знову встановлюється температурна дихотомія. Настає зимова стагнація.

Здатність організмів існувати при тих чи інших температурах тісно пов'язана з їх впливом на «слабкі зв'язки», які грають найважливішу роль в біологічних системах. Ці зв'язки визначають високі рівні структури білків, структуру мембран і води, взаємодії між ліпідами, ланцюгами нуклеїнових кислот і т.п. Впливаючи на взаємодії, температурні зрушення, зокрема, змінюють швидкість протікання різних метаболічних реакцій і при відсутності ефективного регулювання порушують гомеостаз організмів. Відхилення температур за межі деяких критичних можуть вести до руйнування тих чи інших структур в організмах і викликати їх загибель.

Багато гідробіонтів періодично піддаються впливу негативних температур, і в них виробляються адаптації, що попереджають замерзання соків тіла. В основному вони зводяться (якщо не говорити про реакцію запобігання небезпечних зон) до зниження точки замерзання соків і підвищення їх спроможності до переохолодження. Завдяки таким адаптаціям багато літоральних організмів витримують зниження температури до -10°C . Наприклад, такі температури витримують мідії. Оживає після тривалого вмерзання в лід риба Далія. Активний спосіб життя при -2°C ведуть арктичні і антарктичні риби, зокрема сайка, нототенія та ін. Замерзання соків тіла попереджається виробленням спеціальних антифризів - глікопротеїдних молекул, які, впливаючи на водневі зв'язки, послаблюють структуру льоду так, що він тане. Концентрація антифризу в крові риб пропорційна небезпеки замерзання. У деяких безхребетних роль антифризу виконує гліцерин, що знижує точку замерзання і переохолодження. Його гідроксильні групи, взаємодіючи з водою, зменшують агрегацію молекул останньої, знижують її структурованість і можливість утворення льоду.

Завдання 4. Поділіть текст «Роль температури в житті гідробіонтів» на складові частини. Складіть і запишіть називний план.

Завдання 5. Визначте тему статті, її проблематику. Зробіть монологічне висловлювання, використовуючи словосполучення, наведені в **Завданні 2**.

3.2. Практичне заняття № 7

Завдання 1. Прочитайте повчання щодо форм і засобів анотування, види анотацій.

Анотація – це стислий огляд (характеристика) змісту книги, наукової статті, рукописного тексту тощо. У ній наводяться найважливіші питання роботи, викладається її зміст і дається оцінка. Анотація допомагає при доборі і вивченні літератури, скорочує час на ознайомлення зі змістом самої праці.

Анотація складається з двох частин: бібліографічного опису і власне тексту. Анотація дозволяє скласти досить об'єктивне уявлення про незнайому публікацію або книгу, допомагає в пошуку, відборі та систематизації потрібної інформації.

Наприкінці анотації називаються категорії читачів, для яких призначено анотоване джерело. Рекомендована кількість слів при укладанні анотації – 50-70.

Завдання 2. Прочитайте і запишіть словосполучення, які використовуються для написання анотації:

Головна цінність роботи полягає в ...

Заслуга автора полягає в тому, ...

Стаття має велике (теоретичне, практичне) значення ...

Автор аналізує (характеризує, доводить, порівнює, підкреслює) ...

Стаття присвячена темі (проблемі, питанню) ...

В статті (книзі, монографії) представлена точка зору на ...

Книга (стаття) пропонується ...

Стаття (книга, підручник, посібник) розрахована на ...

Наведена інформація буде корисною (кому?) ...

Завдання 3. Прочитайте наведені анотації. Чим відрізняються подані нижче анотації? Назвіть ті, в яких подається просто інформація, а в яких містяться елементи оцінки. Чому, на вашу думку, вони вводяться до анотації?

Бобров В. Я. Основи ринкової економіки: Підручник. – К.: Либідь, 1995. – 320 с.

У підручнику вперше в Україні, виходячи з надбань світової та вітчизняної економічної думки, викладено новий курс “Основи ринкової економіки”. Дається ґрунтовне тлумачення найважливіших категорій і законів ринкового механізму. Особлива увага звертається на розкриття суті таких нових для нашої економіки понять як менеджмент, менеджер, маркетинг та ін. Теоретичні положення і висновки пов'язуються із сьогоdnішніми завданнями України в

умовах переходу її економіки до ринку, ілюструються таблицями, графіками, схемами. Підручник містить докладний термінологічний словник.

Для студентів вищих навчальних закладів.

Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. – К.: Рідна мова, 1998. – 475 с.

В основі кожної національної культури лежить мовний етикет народу. Оскільки народ – це своєрідний, створений тільки йому притаманними фарбами образ, серед багатьох чинників, котрі є складовими цієї “фарби”, мовний етикет чи не найяскравіший тон на загальному тлі національних особливостей. Українці в цьому плані нація своєрідна і унікальна, котра впродовж багатьох віків дбала про скарбницю мовного етикету і поповнювала її все новими перлами, добутими з самої глибини душі.

Написана в розважливому тоні, надзвичайно тонко і водночас доступно, пропонована увазі читача книга має стати своєрідною “настільною книгою” з мовного етикету для кожної української родини.

Книга пропонується викладачам вузів і загальноосвітніх закладів, вихователям, студентам, школярам, працівникам сфери обслуговування, громадським і державним діячам.

Загородній А. Г., Вознюк Г. Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 2-ге видання, виправлене та доповнене. – Львів: Видавництво “Центр Європи”, 1997. – 576 с.

У словнику подано тлумачення близько 2500 понять і термінів, що охоплюють такі теми: фінансова система держави, фінанси підприємств, фінансування і кредитування підприємницької діяльності, цінні папери і фондовий ринок, грошовий обіг, фінансове планування, аналіз фінансового стану підприємств, фінансовий менеджмент, міжнародні фінанси та інші.

Для викладачів і студентів економічних навчальних закладів і факультетів, фінансистів та економістів підприємств усіх форм власності, працівників банківських установ, податкових адміністрацій, страхових організацій.

Іванов Ю. Б., Кравченко Ю. І., Хоменко М. М. Вступ до бізнесу. – К.: Лібра, 1995. – 252 с.

Ця книга корисна як всім, хто вперше занурюється у велике море бізнесу, так і тим, хто вже не новачок у цій галузі знань.

За широтою й обсягом висвітлюваних питань підприємництва книга не має в Україні аналогів. Викладені основні категорії бізнесу, підходи до організації приватного підприємництва в умовах переходу України до ринкових відносин. Розглянуто форми власності і розвиток підприємництва при проведенні роздержавлення та приватизації. Наведені приклади вдосконалення управління трудовими колективами підприємницьких структур та розробки бізнес-планів

ринковими організаціями. Обґрунтовано необхідність планування маркетингу в умовах конкуренції та його особливості у сфері послуг.

Книга розрахована на широке коло читачів, підприємців, інженерних та економічних працівників організацій різних форм власності, а також студентів вузів.

Кісельов А. П. Основи бізнесу: Підручник. – К.: Вища школа, 1997. – 191с.

Запропонований підручник не має аналогів не тільки в Україні, а й у близькому зарубіжжі. У ньому розглядаються об'єктивні закономірності виникнення і розвитку бізнесу, його категорії, ринкове середовище, механізми створення, функціонування і управління; визначено суб'єкти бізнесу та подано їх класифікацію.

Для кращого засвоєння матеріалу й індивідуальної роботи після кожного розділу вміщено завдання для перевірки знань і самостійної роботи. В додатках подано тести визначення підприємницьких здібностей та ймовірної можливості стати бізнесменом, а також показники фінансово-економічної діяльності підприємницьких структур тощо.

Логіка побудови матеріалу відповідає затвердженій програмі та стандартам, прийнятим у ряді університетів Заходу.

Для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Завдання 4. Прочитайте статтю (оберіть за фахом із наведених нижче, або з інших джерел). Складіть і запишіть анотацію, користуючись інформацією із **Завдання 1**, а також словосполученнями, наведеними в **Завданні 2**.

ПОСУХИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГІДРОЕКОЛОГІЮ БАСЕЙНІВ КУЯЛЬНИЦЬКОГО ТА ТИЛІГУЛЬСЬКОГО ЛИМАНІВ

Божок Ю.В., ас.

Лобода Н.С., д. геогр. н., проф.

Одеський державний екологічний університет

Постановка завдання. З кінця 80-х років минулого сторіччя істотно збільшилась кількість екстремальних явищ погоди, в тому числі й таких небезпечних як посухи. Наслідки впливу посух на стан водних ресурсів посилюються за рахунок зростання попиту на воду у маловодні періоди, які формуються в результаті змін глобального клімату. Посуха є однією з головних природних причин соціальних, економічних та екологічних збитків.

Протягом посухи спостерігається тривала (багатоденна, багатомісячна, багаторічна) суха погода, часто при підвищеній температурі повітря, з відсутністю чи вкрай незначною кількістю опадів, яка призводить до виснаження запасів води (вологи) у ґрунті та різкого зниження відносної вологості повітря. У результаті посух створюються несприятливі умови для розвитку рослин, формування стоку у річках, внаслідок чого виникає дефіцит

водоспоживання. З екологічної точки зору, наслідками посух є неврожаї сільськогосподарських культур, деградація луків, зниження приросту деревини, загибель худоби та різкі коливання чисельності мікроорганізмів.

Куяльницький та Тилігульський лимани знаходяться на території Північно-Західного Причорномор'я у зоні недостатнього зволоження і є одними з найбільших водойм в групі закритих лиманів північно-західного узбережжя Чорного моря. Вони є унікальними природними системами з численними природними ресурсами, які можуть бути використані для соціально-економічного розвитку прилеглих до них територій Одеської області в сферах рекреації, екологічного туризму, охорони здоров'я. Ці солоні лимани відомі як популярні рекреаційні та бальнеологічні об'єкти державного значення з великою кількістю пляжів і запасів лікувальних мінеральних мулових грязей.

В останні десятиліття стік річок Великий Куяльник та Тилігул, які впадають в лимани і забезпечують їх живлення прісними водами, у зв'язку із значною антропогенною діяльністю на водозборах та кліматичними змінами (підвищенням температури повітря, зменшенням кількості опадів, збільшенням частоти появи посушливих явищ), значно скоротився. Це призвело до порушення водного режиму лиманів, поступовому зменшенні об'єму вод.

Згідно із даними В.В. Гребеня (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) «переламним» роком, починаючи з якого зміни температурного режиму на території України набули значущості, став 1989 рік.

Метою дослідження є аналіз змін посушливості клімату на території басейнів Куяльницького та Тилігульського лиманів, та їх можливий вплив на гідроекологічну ситуацію цих водойм.

Матеріали та методи дослідження. У роботі використані методи визначення індексів посух SPEI (стандартизований індекс опадів та сумарного випаровування). Згідно прийнятої класифікації, при $0 \geq \text{SPEI} \geq -0,99$ посуха вважається слабкою, $-1,00 \geq \text{SPEI} \geq -1,49$ – помірною, $-1,50 \geq \text{SPEI} \geq -1,99$ – інтенсивною, $\text{SPEI} \leq -2,00$ – екстремальною. До розрахунків залучалися ряди метеорологічних спостережень на метеорологічних станціях Одеса (1900-2011 рр.), Любашівка (1960-2011 рр.), Баштанка (1936-2012 рр.).

Результати. Дослідження зміни посушливості клімату проводилося за допомогою індексу SPEI, який розраховувався за допомогою спеціального комп'ютерного забезпечення для метеостанцій, розташованих на території досліджуваних водозборів та прилеглих територій. У вхідному файлі містилася інформація про середньомісячні температури повітря, суми опадів та координати метеостанцій.

Аналіз динаміки посух у часі виконувався за інтенсивністю посух та їх тривалістю. Розглядалися посухи усіх категорій (при $\text{SPEI} \leq 0,00$). Установлено, що на території розглянутих водозборів переважали помірні посухи, частота появи яких зросла після 1989 р.

Для аналізу тривалості посух різних категорій була визначена загальна кількість місяців, коли спостерігалась посуха ($\text{SPEI} \leq 0,00$), та кількість місяців, яка припадала на кожну категорію. При розгляді усього періоду спостережень виявлено, що слабкі посухи тривають найдовше, проте після 1989 р. зростає

тривалість екстремальних посух. Після 1989 р. кількість місяців із посухою зросла на 20%.

Оцінка внеску тривалості посух кожної категорії у загальну їх тривалість також показала зростання частки помірних та екстремальних посух (після 1989 р.).

Аналіз хронологічного ходу індексів SPEI показав, що на метеостанції Любашівка найбільш тривала посуха спостерігалася з липня 2005 р. по червень 2008 р., яка з травня 2007 р. по квітень 2008 р. набула категорії «екстремальна посуха» із $SPEI \leq -2,00$. Формуванню цієї метеорологічної посухи передувало найбільш тривале бездощів'я (з 06.04.2007 р. по 22.06.2007 р. - 78 діб), визначене за період з 1989 р. по 2011 р. Довготривалий посушливий період за даними метеостанції Одеса спостерігався з липня 1989 р. до червня 1995р., причому з квітня по липень 1994 р. посуха перейшла з категорії інтенсивної до екстремальної. В цей час у 1994 р. зареєстрований найдовший бездощовий період тривалістю 85 діб (почався 11.03 і закінчився 03.06).

Зростання тривалості бездощових періодів, збільшення температур повітря, якими супроводжуються метеорологічні посухи, призводить до формування довготривалих періодів малої водності та зменшенню мінімального стоку річок. Виконані дослідження показали, що індекс SPEI після 1989 р. можна використовувати як статистично значущий предиктор при прогнозах характеристик мінімального стоку.

Аналіз тривалості пересихання річок показав, що після 1989 р. ця характеристика збільшилась в два рази, в порівнянні з попереднім періодом. Річка В.Куяльник у 1989-2011 рр. пересихала в середньому 195 діб на рік, а р. Тилігул – 42 доби на рік.

Через зменшення припливу прісних вод з водозбірного басейну лиманів для Тилігульського та Куяльницького лиманів стала характерною тенденція до підвищення солоності вод. Так, наприклад, у 60-х роках минулого сторіччя, коли обсяги стоку річки Тилігул формували значну частину водного балансу лиману, середні значення солоності води в його північній частині становили 8,7 ‰, у центральній – 11,4 ‰, а в південній – 13-15 ‰. В сучасних умовах до кінця літа – початку осені солоність води як у південній, так і у центральній частинах лиману може зростати до 19-23 ‰, а в північній – до 27 ‰. Наслідком багаторічної тенденції збільшення солоності вод в лимані є зміна домінування у видовому складі водної флори і фауни прісноводно-солонуватоводних і солонувато водних комплексів на морські і солонуватоводно-морські.

Крім того, при низькому рівні води в лиманах, осушуються і зникають прибережні мілководдя, зменшується площа кормових ділянок для деяких видів птахів, які охороняються, зростає доступність гніздівель для наземних хижаків та місцевого населення і рекреантів.

Висновки. Зменшення об'єму вод лиманів, викликане посиленням посушливості клімату, інтенсивне випаровування в літній період та зменшення опадів на поверхню лиману призводить до погіршення якості вод – засолення, перегріву, росту концентрацій забруднюючих речовин, інтенсифікації процесів евтрофікації, збільшенню заморних явищ, заростанню водоростями-

макрофітами, порушення життєдіяльності флори і фауни. Особливо яскраво цей процес проявляється в маловодні (посушливі) роки. Погіршення якості вод лиманів і їх обміління призводить до зменшення рекреаційних та бальнеологічних ресурсів.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ І ФІНАНСОВИЙ КАПІТАЛ

Федоренко В. Г., Київ, МАУП

Фінансовий капітал як загальна форма взаємозв'язку ринків капіталів, ринків інвестиційних товарів і кругообігу дійсного капіталу у процесі відтворення формується як з боку інвестиційного попиту, так і з боку інвестиційної пропозиції. З погляду розвитку попиту фінансовий капітал є різновидом капіталу, однією з його еволюційних форм.

Фінансовий капітал втілюється в *акціях* і *облігаціях*. Існування цих цінних паперів підтверджує наявність фінансового капіталу. Звідси й фінансові ринки як вища форма взаємозв'язку суспільного позичкового капіталу і дійсного капіталу того чи іншого суспільства є відображенням кругообігу фінансового капіталу. Основна лінія взаємодії цих двох класів суспільних капіталів проходить по точках найвищої ефективності вкладень, зумовленої прибутковістю, збільшенням капіталу, найменшим ризиком тощо. Отже, закономірним стає вплив руху фінансового капіталу на прискорення НТП.

Закономірності кругообігу фінансового капіталу визначаються характеристиками цінних паперів, зокрема акцій. *Акція*, як зазначалося, яка є водночас *свідченням інвестицій* (форма інвестування) і *індикатором прибутковості* інвестиційних товарів, об'єднує найефективніші інвестиційні ознаки позичкового та дійсного капіталу.

Позичковий капітал, який користується інвестиційним попитом, на фінансових ринках протистоїть цінним паперам як інвестиційній пропозиції, тобто позичковий капітал трансформується у фінансовий. Таким чином, фінансовий капітал є формою вкладення позичкового капіталу.

Розмір фінансового капіталу, як правило, перебуває в оберненій залежності від норми позичкового відсотка. У цілому це визначається тим, що фінансові інвестиції є альтернативною формою вкладень позичкового капіталу порівняно з виробничими інвестиціями. Перерозподіл потоків позичкового капіталу на користь виробничого сектору веде до зменшення його обсягів на фінансових ринках.

З аналізу тенденцій формування і зміни фінансового капіталу випливає, що обсяг фінансового капіталу визначається нормами капіталізації потоків доходів. Збільшення норм капіталізації доходів у конкретних галузях економіки впливає на фінансовий капітал у зростаючому напрямі. І навпаки, збільшення ставок позичкового відсотка як граничної оцінки ефективності народного господарства в цілому знижує тиск на обсяг фінансового капіталу.

Облігації, як і акції, є представниками фінансового капіталу і як такі, з одного боку, є *формою вкладення позичкового капіталу*, а з іншого — *втіленням дійсного капіталу*. На інвестиційних ринках облігації мають форму інвестиційного товару, тобто є представниками наявного або майбутнього дійсного капіталу, в який він має трансформуватись як протилежний облігаціям на ринку позичкового капіталу. Продана облігація означає, що відбулась акумуляція позичкового капіталу на підприємницькі або державні потреби. Перепродана облігація або, точніше, облігація, що обертається на вторинних ринках, непрямо свідчить про трансформацію позичкового капіталу у фізичний і про одержання доходу. Основна *відмінність облігацій від акцій* полягає в тому, що перша забезпечує дохід непрямо, а друга — прямо.

Дивіденд за акцією є результатом розподілу прибутку. Щоб одержати дивіденд, треба мати прибуток, не нижчий за ставку позичкового відсотка. За відсутності прибутку підприємство не зобов'язане виплачувати дивіденди акціонерам, оскільки вони як співвласники цього підприємства однаковою мірою відповідають за результати його діяльності, тобто *дивіденди юридично не гарантовані*.

Інша річ — корпоративні облігації, що так само є формою зовнішнього фінансування підприємства. У цьому разі власник позичкового капіталу вже не хоче бути підприємцем, не хоче ризикувати, тим більше, що в нього є вибір: він може помістити власні заощадження в банк і одержувати прибуток у вигляді гарантованого відсотка, а може прямо, без посередництва банку, мати зв'язок з якимось конкретним підприємством і так само одержувати гарантований відсоток. Таке вкладення капіталу і засвідчується *корпоративною облігацією*. Прибуток або відсоток за облігацією буде вищий, ніж у банку, оскільки враховує компенсацію за ризик.

Ризик тут полягає в тому, що вибір зроблено на користь конкретного підприємця, а не на користь банку, який може вкласти кошти інвестора-вкладника в будь-яку галузь підприємницької діяльності або вилучити ці кошти і спрямувати їх в іншу сферу, якщо прибуток від початкового розміщення з якихось причин зменшиться. Отже, диверсифікуючи активи, банк надійніше від нефінансових корпорацій захищає вкладників від втрат коштів. Проте обидва вибори інвестора — вкласти у фінансову сферу чи в нефінансову — мають одну основу: гроші тут віддаються в борг, набирають форми позички або позики, а інвестор в обох випадках стає кредитором.

Кредитор не вкляде грошей, якщо не буде впевнений, що вони повернуться йому з приростом — відсотком. За відсутності прибутку в підприємства в поточному фінансовому році відсотки виплачуються з резервних фондів. З метою своєчасної виплати відсотків і амортизації боргу (порцій погашення облігаційного капіталу) багато підприємств формують спеціальні фонди.

Державні облігації, або облігації державного боргу, емітуються державою для мобілізації коштів на загальнодержавні потреби в разі нестачі стабільних надходжень до державного бюджету, і насамперед податків. Держава може стати позичальником, емітуючи облігації та інші зобов'язання, оскільки в неї є

джерело для виплати відсотків та амортизації боргу. У такому разі власник державної облигації стає власником паю в майбутніх доходах держави, тобто в майбутніх податках та інших платежах.

На основі аналізу суті ознак фінансових інвестицій і фінансового капіталу у процесі генезису цих категорій можна досить обґрунтовано визначити природу утворення фінансового капіталу. *Фінансовий капітал* — це економічна категорія, що виникла в результаті вирішення суперечності між позичковим капіталом (інвестиційним попитом) і дійсним (інвестиційною пропозицією). Суть цієї суперечності полягає в недостатній еластичності пропозиції позичкового капіталу стосовно попиту на нього на ринках інвестиційних товарів. Зазначену суперечність було вирішено на основі розвитку акціонерної власності, появи акцій та облигацій як форми мобілізації капіталів з будь-яких джерел (форми інвестицій) і водночас як документів, що засвідчують право на одержання прибутку, тобто як універсальних інвестиційних товарів. Зосередження в одному об'єкті двох полярних властивостей, характерних ознак позичкового і дійсного капіталу породило нову якість — фінансовий капітал. Матеріальними носіями відносин, що виражаються фінансовим капіталом, є акції, облигації і похідні від них форми. Рух цих цінних паперів відбиває рух фінансового капіталу. Сукупний курс зазначених паперів є фінансовим капіталом.

Фінансовий капітал, відбиваючи в сукупності кругообігу позичкового і дійсного капіталу, постає як перетворена, капіталізована форма інвестиційного товару. Фінансовий капітал зрівнює за ступенем однорідності інвестиційні товари та інвестиційний (позичковий) капітал і тим самим перетворює абстрактний інвестиційний товар у капітал. Це дає можливість порівнювати за ступенем ефективності позичковий і фінансовий капітали, що, у свою чергу, зумовлює перетворення позичкового капіталу на специфічний різновид інвестиційного.

Оскільки фінансовий капітал є капіталізованою формою інвестиційного товару, тобто має однорідну форму матеріальних носіїв, що різняться тільки за прибутком, то він набирає ознак позичкового капіталу, стає його різновидом. Таким чином, фінансовий капітал — це водночас і позичковий капітал. У сучасних умовах в розвинених ринкових країнах позичковий капітал дедалі більшою мірою перероджується, набираючи фінансової форми. Отже, фінансовий капітал є вищою формою розвитку капіталу, він поєднує ознаки позичкового і дійсного капіталу.

Завдання 5. Дайте відповіді на запитання:

Що називається анотацією?

Яку роль виконують анотації?

Який порядок укладання анотації?

3.3. Практичне заняття № 8

Завдання 1. Прочитайте текст статті. Випишіть і запам'ятайте значення термінів.

Завдання 2. Прочитайте і запишіть словосполучення, які використовуються для повідомлення інформативного змісту тексту:

Автор відзначає (зіставляє, порівнює, протиставляє, підкреслює) ...

Автор зупиняється на ..., посилається на ...

Стаття містить цікаві відомості (дискусійні положення, важливі докази)...

Автор переконаний (додержується точки зору, висловлює свою точку зору, висуває гіпотезу)...

для вираження критики, оцінки:

Автор схвалює (погоджується, розділяє точку зору, підтверджує) ...

Автор критично ставиться (відмічає недоліки, заперечує, спростовує) ...

Автор не розкриває змісту (суперечить, ігнорує) ...

Завдання 3. Прочитайте статтю вдруге. Проаналізуйте її композицію: визначте вступ, описову частину, висновки.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА ПРАКТИЧНІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОЦІНКИ СТАНУ ВОДНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ НЕДОСТАТНОСТІ ДАНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ ТА ЗМІНАХ КЛІМАТУ (НА ПРИКЛАДІ ПІВНІЧНО- ЗАХІДНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я)

*Божок Ю.В., Лобода Н.С., д. геогр. н., проф.
Одеський державний екологічний університет*

Територія Північно-Західного Причорномор'я є недостатньо вивченою у гідрологічному відношенні: спостереження за стоком у природних умовах його формування не проводилися, а існуючі матеріали відповідають періоду перетворення стоку водогосподарськими заходами.

До основних напрямів водогосподарських перетворень відносять штучні водойми (водосховища та ставки), які виконують роль штучних випарників, зрошування (межиріччя Дунай-Дністер), використання підземних вод (межиріччя Дністер-Південний Буг) та ін.

В Одеському державному екологічному університеті під керівництвом проф. Є.Д. Гопченка та проф. Н.С. Лободи розроблено метод розрахунків характеристик стоку малих та середніх річок Північно-Західного Причорномор'я, який є складовою моделі типу "клімат-стік" і базується на використанні метеорологічної інформації, а саме даних про річні опади, температуру та дефіцити вологості повітря. Річний стік визначався за даними метеорологічних станцій на основі методу водно-теплогового балансу і дістав назву "кліматичного".

Дослідження кліматичних характеристик на основі даних метеостанцій Роздільна, Любашівка, Одеса виявили наявність тенденцій до зростання температур повітря як за рік, так і за холодний (XI-III) та теплий (IV-X) періоди. При цьому зростання температур повітря у холодний період є більш вираженим. Рівняння трендів, отримані за період 1987-2010 рр., показують, що інтенсивність зростання температур повітря у ці роки зросла у порівнянні із усім періодом спостережень.

У хронологічному ході річних сум опадів та опадів теплого й холодного періодів статистично значущих трендів не встановлено. Тенденція до зменшення річних опадів та опадів холодного періоду виявлена за даними метеостанцій Роздільна та Любашівка. По метеостанції Одеса відмічається незначне збільшення опадів теплого періоду.

Збільшення температур повітря в зимовий сезон сприяє зменшенню глибини промерзання ґрунту, формуванню відлиг та збільшенню інфільтрації талих й дощових вод у підстильну поверхню. Зменшення запасу води в сніговому покриві та зростання втрат при таненні снігу у весняний сезон сприяють зниженню максимальних витрат води в період весняного водопілля. У свою чергу, зростання температур повітря літнього сезону збільшує випаровування з поверхні суші та водної поверхні штучних водойм.

Таким чином, в останні десятиріччя (починаючи з 80-х років минулого століття) умови формування стоку річок Північно-Західного Причорномор'я з точки зору кліматичних умов, погіршилися. Сумарне збільшення температури повітря за розрахунковий інтервал "травень-вересень" в період з 1989 р. по 2008 р. в порівнянні з попереднім багаторічним періодом складає 2,5 – 3,0 °С для метеорологічних станцій північного заходу Причорноморської низовини (Ізмаїл, Сарата, Роздільна, Вознесенськ), що зумовлює зростання теплоенергетичних ресурсів клімату в 1,04 рази. Зменшення річних опадів з 1989 р. по 2008 р. відбулося в середньому на 6%. Розрахунки на основі рівняння водно-теплогового балансу показали, що така зміна співвідношення ресурсів тепла і вологи забезпечує зниження кліматичного річного стоку на 30%.

Одним із етапів роботи є дослідження посушливості клімату Північно-Західного Причорномор'я, а також оцінка впливу посушливості на стік річок.

З точки зору гідрологічних досліджень реакцією водозборів річок на посухи мають бути характеристики мінімального стоку, тривалість межені та тривалість пересихання річок.

Для оцінки посушливості розраховані індекси посушливості SPEI (стандартизований індекс сумарного випаровування і опадів). Аналізуючи індекси було виявлено, що тривалі сухі періоди майже не траплялися. Значення SPEI показують, що в період з 1961 по 2010 рр. було зареєстровано близько 5 випадків посух. Повторюваність помірно сухих періодів складає 13%, дуже сухих періодів – 6%, вкрай сухих періодів – 2%. Можна сказати, що на досліджуваній території переважають помірні посухи тривалістю не більше 1 року.

Прогноз стану посушливості виконувався за даними сценарію зміни глобального клімату A1B, згідно з яким повторюваність дуже сухих періодів у

2011-2025 рр. збільшиться на 5%, вкрай сухих періодів – майже не зміниться. Найнижчі значення SPEI, а отже і найбільша посушливість прогножуються у 2020-2021 рр.

Висновки та перспективи використання. Аналіз метеорологічних характеристик Північно-Західного Причорномор'я дозволив установити тенденції до зростання температур повітря та відповідне зростання посушливості клімату. Повторюваність посушливих явищ згідно із сучасними сценаріями змін клімату має зростати, викликаючи гідрологічні посухи – збільшення тривалості межени та зниження характеристик мінімального стоку річок. Розрахунки величин кліматичних чинників та показників посушливості за сценаріями змін кліматі (A1B, A2, B1) дозволять вийти на оцінку характеристик річного стоку, його внутрішньо річного розподілу та мінімального стоку.

Завдання 4. Складіть і запишіть стислий варіант тексту, давши відповіді на запитання:

Яку тему обрали автори статті?

Як висвітлюється тема?

Які проблеми виникають у зв'язку з посушливим кліматом?

Які засоби прогнозування та вирішення проблем посухи пропонують автори?

Завдання 5. Прокоментуйте тему статті, використовуючи словосполучення, наведені у **Завданні 2**.

Завдання 6. Дайте відповідь на запитання:

Чи існують у вашій країні проблеми зміни клімату (посухи, повені та ін.)?

3.4. Практичне заняття № 9

Завдання 1. Прочитайте текст. Значення незнайомих слів уточніть за словником.

Завдання 2. Випишіть з тексту числівники, зверніть увагу на їх узгодження з іменниками у відповідних відмінках і правильну форму написання.

Завдання 3. Виділіть в тексті вступну частину, основну (описову) та висновки. Зверніть увагу на композиційні засоби зв'язку між частинами інформації в реченнях і абзацах:

По-перше, по-друге, спочатку, наприкінці, до речі, між іншим, у зв'язку з цим, з цього випливає, в залежності від цього, з одного боку, з іншого боку, крім того, між іншим, наприклад, нарешті, інакше кажучи, підсумовуючи,

безумовно, дійсно, в першу чергу, одночасно, таким чином, можна зробити висновки.

УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО

Козацтво – це дивовижне явище у всій світовій історії. Козаки – це регулярні збройні сили, які захищали Україну від ворогів із XV (п'ятнадцятого) по XVIII (вісімнадцяте) століття.

На островах Дніпра жили мисливці й риболови. Коли на них нападали вороги й грабували їх, то вони ставали воїнами, Будували фортеці, захищали свої землі. Найвідоміша фортеця була на острові Хортиця, що на Запоріжжі. Це козацьке укріплення мало назву Запорозька Січ. Козацтво стало потужною силою, що впливала на міжнародне становище всієї Європи. Адже на той час Туреччина (Османська імперія) загрожувала всім великим державам., а Запорозька Січ стримувала ці напади. Незабаром Січ стала не тільки військовою базою, а й суспільно-політичним центром України.

Назва «козак» позначає сміливого і волелюбного чоловіка. Історики розповідали, що козаки були високого зросту, з широкими плечима, сильні, від літньої спеки і степового повітря смагляві. Вони носили довгі вуса й мали розкішного оселедця на голові. Справжній козак був сміливим, мужнім, дотепним. Про козаків казали, що вони помирали не вдома, а на війні. Вони вміли цікаво розповідати й гостро жартувати. Козаки вміли посміятися з ворога, зі смерті, із самих себе. Це був сміх вільних людей.

Козаки створювали табори, де вони жили і проводили військові тренування. У цих таборах не було жінок. До табору приймали тільки неодружених чоловіків. Січ була середовищем, де збиралося багато освічених, талановитих, культурних людей. Тут були бандуристи, поети, художники, знахарі, інженери, архітектори, астрономи.

На чолі козацтва був гетьман, якого обирали козаки на великій раді. Гетьманом міг стати найсміливіший, найрозумніший воїн, який мав великий життєвий і бойовий досвід, заслужив визнання і шану серед козаків.

Козаки мали свій флот. Їхній човен мав назву «чайка». Козаки нападали на ворогів, визволяли своїх братів із неволі.

Козаки були православними християнами. Вони будували церкви, відзначали християнські свята. Пошана до старших була одним із святих козацьких законів. Усі козаки були рівними між собою.

До наших часів дійшли розповіді про легендарні козацькі подвиги. Найвідоміші козаки – Самійло Кішка, Петро Сагайдачний, Іван Сірко. Усі інтереси козацтва були підпорядковані інтересам українського народу.

У XVII (сімнадцятому) столітті на чолі Запорозької Січі був гетьман Богдан Хмельницький. Це була високоосвічена людина., він володів п'ятьма мовами: польською, латинською, татарською, турецькою, французькою. Він брав участь у багатьох битвах на морі й на суші.

Козаки поважали свого гетьмана. Богдан Хмельницький хотів не тільки захистити Україну від ворогів, а й зробити її вільною, могутньою державою. Він зібрав на боротьбу проти поневолення козаків, селян і ремісників. Під його

проводом розпочалася визвольна війна. Він не пішов на несправедливі умови перемир'я, запропоновані польським королем. Польська армія була досить сильною і тому Хмельницький шукав спільників для боротьби з Польщею. Він вів переговори з Туреччиною, Швецією, Москвою. У січні 1654 (тисяча шістсот п'ятдесят четвертого) року відбулася велика рада в місті Переяслав. Тут Хмельницький уклав військову угоду з Московською державою. Після смерті гетьмана в Україні розпочалася боротьба за владу, що спричинила руйнацію.

Завдання 4. Складіть і запишіть розповідь на тему «Козацтво – унікальне явище української історії», використовуючи композиційні засоби зв'язку, наведені в **Завданні 3**.

Завдання 5. Спираючись на лексичні засоби із **Завдання 3**, відновіть по пам'яті інформативний зміст тексту.

Завдання 6. Запитайте у друзів в групі, що вони знають про українських козаків, про їхній побут, одяг, про їх культуру, музичну творчість, вірування. Які книги і фільми про козаків вам відомі?

3.5. Практичне заняття № 10

Завдання 1. Прочитайте повчання щодо оформлення документів особового складу.

До документів щодо особового складу відносяться: автобіографія, резюме, заява, пропозиція, скарга, характеристика, трудова книжка, особовий листок з обліку кадрів.

Заява – письмове прохання, оформлене за певним зразком, що подається на ім'я офіційної особи або до установи чи організації. За допомогою цього звернення працівник здійснює надані йому діючим законодавством певні права.

Реквізити особистої заяви:

- *адресат* (назва установи, або посада та ініціали керівника; пишеться в Давальному відмінку);
- *адресант* (прізвище, ініціали особи, яка звертається із заявою; пишеться в Родовому відмінку без прийменника);
- *назва* виду документа;
- *текст*;
- *додаток* (підстава) перелік документів, доданих до заяви на підтвердження її правомірності);
- *дата*;
- *підпис*.

Особиста заява пишеться власноручно в одному примірнику.

Зразок заяви:

Ректорові Одеського державного
екологічного університету
проф. Степаненку С.М.
студента гр. У-41 Ковальчука О.В.

З а я в а

Прошу перевести мене на заочну форму навчання у зв'язку з сімейними обставинами.

Додаток: довідка про складання зимової сесії.

24.02.2019 р.

Ковальчук О.В.

Завдання 2. Запишіть у давальному відмінку. Зверніть увагу: чоловічі прізвища, що закінчуються на голосний (-ко) відмінюються, а жіночі – не відмінюються.

Декан, ректор, секретар, директор, завідувач кафедри, проректор;
Середенко Н.І. (жінка), Шевченко В.К. (чоловік), Ковальський Б.В.,
М`якота Олена Іванівна, Сидорчук Василь Петрович, Петренко Ганна.

Завдання 3. Напишіть заяву на ім'я декана вашого факультету.

Завдання 4. Прочитайте повчання щодо складання і оформлення резюме.

Резюме – це документ, у якому стисло викладаються особисті, освітні та професійні відомості про особу з метою влаштування на роботу. Резюме має бути детальним, точним, але лаконічним.

Реквізити резюме:

- назва виду документа;
- текст, що містить таку інформацію: домашня адреса, електронна адреса, телефон;
- прізвище, ім'я, по батькові;
- мета, з якою написано документ;
- особисті дані (дата народження, сімейний стан);
- відомості про освіту (повна назва навчальних закладів, ступінь володіння іноземними мовами (при потребі));

- відомості про професійний досвід (попередні місця роботи, посади із зазначенням стажу роботи);
- інша інформація на вимогу роботодавця.
- дата, підпис (при потребі).

Зразок резюме:

Резюме

Вулиця Космонавтів, 26, кв. 19,
м. Одеса, 60114,
marchenko@ukr.net
067 716 44 21

Марченко Сергій Васильович

Мета: Заміщення вакантної посади завідувача інформаційного відділу
ПО «Кришталь».

Особисті дані: 1995 року народження, неодружений.

Освіта: 2012 – 2017 р. р. – Одеський державний екологічний університет,
Факультет комп'ютерних наук.

Досвід роботи: 2017 – 2019 р. р. – системний адміністратор банку
«Фінростбанк».

Додаткова інформація: вільно володію англійською мовою;
маю права водія авто категорії А.

25.05.2019

Завдання 5. Напишіть власне резюме з метою влаштування на роботу за
обраною посадою.

4. Організація самостійної роботи студентів

Змістовні модулі	Денна форма			
	Завдання на СРС	Кількість годин СРС	Форми поточного контролю СРС	Строк проведення (семестр, тиждень)

1	2	3	4	5
ЗМ-П1	ПУО	5,5	УО, КЗ, ТР (1)	1-7
ЗМ-П2	ПУО ПКЛ	5,5 5	УО, КЗ, ТР-2 КЛ	8-13 14-15
Підготовка до іспиту		20	іспит	
Разом:		36	X	

4.1. Організація поточного, семестрового та підсумкового контролю рівня знань студентів

Визначення рівня набутих студентом знань, вмінь та навичок з дисципліни «Українська мова як іноземна» здійснюється за допомогою модульно-кредитної системи організації навчального процесу, що є інструментом активізації навчальної діяльності та стимулювання самостійної роботи студента протягом всього семестру.

Методика модульного контролю з дисципліни «Українська мова як іноземна» розроблена у відповідності з Положеннями, що регламентують організацію контролю самостійної та індивідуальної роботи, проведення підсумкового контролю знань студентів ОДЕКУ.

У результаті вивчення практичних модулів у студентів мають бути сформовані наступні базові знання:

ЗМ-П1, ЗМ-П2:

- компоненти змісту і структури тексту: тема статті та її загальна характеристика, проблеми;
- композиції статті, ілюстрація позиції автора, висновки автора.
- смислові відношення: характеристика авторського викладення інформації, оцінку;
- композиційні засоби зв'язку наукового тексту;
- особливості використання фразеологізмів, неологізмів, багатозначних слів, паронімів, омонімів, синонімів, антонімів у професійному мовленні;
- особливості використання професійної лексики, пряме і переносне значення;
- володіння прийомами мислення та мовлення, збагачення індивідуального лексичного словника;
- навички реферативного і проглядово-реферативного читання наукового тексту;
- основні вимоги до змісту структурних частин реферату;
- стратегію поведінки під час діалогу-бесіди та монологу-опису після прочитаного тексту (на матеріалі науково-професійної сфери, соціально-політичної сфери, соціально-культурної сфери);
- навички монологічного і діалогічного висловлювання на професійні теми (на матеріалі курсової або бакалаврської роботи студента);

- навички діалогічного мовлення на теми актуальних економічних, політичних, культурних подій;
- навички писемного мовлення (заповнення бланків ділових паперів).

У результаті вивчення практичних модулів студенти повинні надбати такі базові уміння:

ЗМ-П1, ЗМ-П2:

- користуватися українською літературною мовою у діалозі, бесіді, монологу;
- говорити, слухати, формулювати запитання, сприймати співрозмовника;
- користуватися термінологічними словниками та словниками іншомовних слів, використовувати терміни і фразеологічні одиниці у професійному мовленні;
- прочитати текст, виділити основну інформацію і передати її із заданим рівнем компресії (особливий вид переказу, який передбачає передання зі сприйнятого тексту основного (суттєвого), використовуючи мовні засоби;
- розуміти прочитаний текст на професійні теми студента, повно передати його зміст, взяти участь у діалозі-бесіді з коментарями;
- переказувати зміст логічно, адекватно на теми актуальних економічних, політичних, культурних подій;
- грамотно писати й оформлювати документи (бланки ділових паперів: банківські документи, митний контроль тощо).

4.2. Особливості поточного, семестрового та підсумкового контролю рівня знань студентів денної форми навчання.

В університеті використовується модульна форма контролю виконання завдань для самостійної роботи студентів.

Поточний модульний контроль з дисципліни «Українська мова як іноземна» передбачений двома практичними змістовними модулями програми (ЗМ-П1, ЗМ-П2).

У відповідності з програмою модульного контролю поточних та підсумкових знань студентів дисципліни «Українська мова як іноземна» до модулів відносяться теми практичних занять.

Формами контролю рівня засвоєння змісту модуля є: усні опитування (УО), тестування (ТР), виконання завдання біля дошки (КЗ), колоквиум (КЛ).

Практична частина модуля складається з усного опитування (УО), тестування (ТР), виконання завдання біля дошки (КЗ), колоквиуму (КЛ).

Взагалі на дисципліну «Українська мова як іноземна» відведено **100 балів**, де:

- робота на кожному практичному занятті через усне опитування максимально оцінюється у 4 балів (**загалом – 9*4=36 балів**);

- тестування (ТР), контрольна робота яка складається з 3-х тестових запитань з однієї певної теми оцінюється у 15 балів (загалом – $2*15=30$ балів);
- виконання завдання біля дошки (КЗ) оцінюється у 2 бали (загалом – $2*7=14$ балів);
- колоквіум (КЛ) оцінюється загалом у **20 балів**.

Питання про допуск до семестрового іспиту розглядається тільки за умови, якщо студент виконав всі види робіт, передбачені робочою навчальною програмою і набрав за модульною системою суму балів **не менше 50% від максимально можливої за практичну частину (50 балів)**. В іншому випадку студент вважається таким, що не виконав навчального плану дисципліни і не допускається до іспиту.

Загальна кількісна оцінка, що отримує студент за підсумками вивчення навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» (загальний бал успішності) є **усередненою** між кількісною оцінкою поточних контролюючих заходів та кількісною оцінкою семестрового контролюючого заходу – іспиту. Якщо студент за підсумками іспиту отримав загальну кількісну оцінку менше 50% (від максимально можливої на екзамені), то загальний бал успішності має дорівнювати балу успішності на іспиті.

Перехід від кількісної оцінки до якісної оцінки здійснюється відповідно до таблиці:

4.3. Шкала відповідності оцінок за національною системою та системою ЄКТАС

За шкалою ECTS	За національною системою		Бал успішності
	для іспиту	критерії	
A	5 (відмінно)	Відмінно – блискуча робота з незначними помилками	90–100
B	4 (добре)	Дуже добре – вище середнього стандарту, але з деякими поширеними помилками	82–89,9
C	4 (добре)	Добре – загалом добра робота, але з помітними помилками	74–81,9
D	3 (задовільно)	Задовільно - пристойно, але із значними помилками	64–73,9
E	3 (задовільно)	Достатньо – задовольняє мінімальним вимогам	60–63,9
FX	2 (незадовільно)	Не прийнято – з можливістю перескладання	35–59,9
F	2 (незадовільно)	Не прийнято з обов'язковим повторним курсом	1–34,9

5. Додаткова література:

1. Вінницька В.М., Плющ Н.П., Українська мова: Практичний курс граматики для студентів-іноземців. – К.: Знання, 1997. – 239с.
2. Глущик С.В., Дияк О.В., Шевчук С.В., Сучасні ділові папери. - Київ, Видавництво АСК, 2003. – 400с.
3. Паламар Л.М., Кацавець І.М. Мова ділових паперів. – Київ, «Либідь», 1995. – 192с.
4. Паламар Л.М., Бех А.О. Практичний курс української мови. – К.: Либідь, 1993. – 208с.
5. Шевчук С.В. Ділове мовлення для державних службовців: Навчальний посібник. — К.: Арій, 2008. — 424 с.
6. Шевчук С.В., Кабиш О.О. Практикум з українського ділового мовлення: Навчальний посібник. — К.: Арій, 2009. - 512 с.
7. Бахтіярова Х.Ш., Лукашевич С.С., Майданюк І.З. та ін. Українська мова: Практичний курс для іноземців. – Тернопіль: Укрмедкнига, 1999. – 320 с.

Інформаційні ресурси:

www.library-odeku.16mb.com